

Bevezetés a Bandi-monológhoz

DOI 10.35402/kek.2024.3.12

Absztrakt

Az élet egy játék. Bandi monológja

2022-ben OTKA-támogatást kaptam egy kutatásra, melynek címe: „A plurális habitus mintázatai a romániai és szlovákiai magyar kisebbség körében”. Alapkérdésem, hogy e két országban élő kisebbségi magyarok beállítódásai hogyan változnak az eltérő strukturális kényszerek hatására. Ennek keretében számos életút-interjút készítettem kisebbségi magyar emberekkel a két országban. Néhány interjú monológgá szerkesztettem, azzal a céllal, hogy alkalmasak legyenek a szociológiai interpretáció számára. Az itt közölt szöveg alapját azok a beszélgetések képezik, amelyeket 2023 nyarán vettem föl Mészáros Andrással, a pozsonyi Comenius Egyetem nyugalmazott filozófus-professzorával, az MTA külső tagjával.

Abstract

Life is a Game. Bandi's monologue

In 2022, the Hungarian Research Council supported my research proposal, entitled “Patterns of plural habitus among Hungarian minorities in Romania and Slovakia”, which focuses on how the dispositions of minority Hungarians change under the influence of different structural and situational constraints. As part of this research, I have conducted several life-path interviews with minority Hungarians living in these two countries. Some of the interviews were edited into monologues with the aim of making them suitable for sociological interpretation. The text published here is based on the interviews I recorded in the summer of 2023 with András Mészáros, retired professor of philosophy at Comenius University in Bratislava, an external member of the Hungarian Academy of Sciences.

A szociológia alapkérdése, hogy a társadalmi struktúra hogyan határozza meg a közösségekbe szerveződő egyének cselekedeteit. E viszonylat megragadása érdekében vezettem be Pierre Bourdieu a habitus fogalmát, mely a strukturálisan kondicionált, tartósan rögzült, nem tudatos, nem reflektált, inkorporálódott beállítódásokat jelöl. Ilyen

például a testtartás, a nyelvhasználat, a beszédmód, vagy az, hogy az emberek mikor, hol és miért érzik otthonosan magukat, illetve mitől félnek, mit szégyellnek, minek örülnek, és így tovább. Pályája vége felé Bourdieu többször használta a diverzifikált/hasadt habitus fogalmát, halála azonban megakadályozta, hogy kidolgozzon egy diszpozíciók pluralitásával kapcsolatos elméletet. Ezt az irányítva folytatva magam is kísérletet tettem a habitusfogalom árnyalására. Legutóbbi könyvemben („*Outlines of a Theory of Plural Habitus: Bourdieu Revisited*”, Routledge, 2022) amellel érvelek, hogy a habitus kontextusfüggő, vagyis a diszpozíciók a változó strukturális kényszerek hatására átalakulhatnak az életút során.

Megközelítésem egyik újdonsága, hogy a plurális habitus létrejöttét összekapcsolja az átmeneti rítusok (diplomaszerzés, keresztelő, állampolgárság megváltozása, házasságkötés, szülővé válás, orvosi diagnózis, stb.) életutat strukturáló hatásával. Azt is feltételezem, hogy az emberek nem csupán a Bourdieu által tételezett osztályhabitussal, hanem más habitusdimenziókkal is rendelkeznek, vagyis joggal beszélhetünk nemzeti, nemi, életkori, vallási, regionális (stb.) diszpozíciókról. Megközelítésem további újítása, hogy igyekszem a beállítódásokat egy erősség-, illetve tartósság-skálán is értelmezni. 2022-ben benyújtottam egy OTKA-pályázatot „*A plurális habitus mintázatai a romániai és szlovákiai magyar kisebbség körében*” címmel, amelyet a bírálók támogatásra méltónak minősítettek. A kutatás alapkérdése, hogy e két országban élő kisebbségi magyarok beállítódásai hogyan változnak az eltérő strukturális kényszerek hatására. Hangsúlyozandó, hogy sem a regionális-, sem a kisebbségkutatások nemigen használják a habitus fogalmát, mivel többnyire az identitás fogalmával operálnak. Kutatásom problémafeltáró jellegű kvalitatív vizsgálat; nem célom, hogy a reprezentativitás igényével elemezzem a beállítódás-mintákat.

Budapesti magyar emberként sok évet töltöttem romániai és szlovákiai magyarok között, mi több, csaknem tizenöt éve részben Szlovákiában élek egy zömmel magyarok által lakott faluban. Így kívülről és belülről is tudok azonosulni a helyiekkel. Egyik meghatározó tapasztalatom, hogy ismerőseim és

barátaim más emberként viselkednek, ha saját falujukban érintkeznek a szomszédokkal, ha a városban többségi nyelven intézik ügyes-bajos dolgaikat, vagy ha éppenséggel magyarországi rokonaikat látogatják meg. Többször hallottam, hogy „Magyarországon nem talál a szó”, azaz nem ritka, hogy idegennek érzik magukat az „anyaországban”. És miközben sokszor nem beszélnek tökéletesen románul vagy szlovákul, gyakran úgy érzik, hogy egy románnal vagy szlovákkal „inkább közös húron tudnak pendülni”, mint egy magyarországi magyarral. Ezeket a finom különbségtételeken alapuló viszonyokat szeretném pontosabban megérteni a kutatás révén.

Az elmúlt másfél évben mintegy háromtucatnyi, átlagosan tíz órán át tartó életút-mélyinterjút készítettem kisebbségi magyar emberekkel Romániában, Szlovákiában és Magyarországon. (Talán szükségtelen is említeni, hogy e beszélgetéseket több alkalommal vettem föl; az első és utolsó találkozás

között olykor hónapok teltek el.) Néhány interjút utólag – magamat kiretusálva – monológgá szerkesztettem, mégpedig úgy, hogy egyszerre legyenek érdekesek, pontosak, hitelesek, valamint nyitottak a típusalkotó szociológiai interpretáció számára. Az 1990-es évek közepétől több tucatnyi monológot publikáltam a Replikában (ezek megtalálhatók a folyóirat honlapján a 25. számtól kezdődően <https://replika.hu>)¹. Jelenlegi kutatásom összegzésként egy könyvet szeretnék írni, amelyben értelmező kommentárokkal ellátva, egymás társaságában, további monológokkal kiegészítve fogom megjelentetni ezeket a narratívákat. Az itt közölt szöveg alapját azok a beszélgetések képezik, amelyeket 2023 nyarán vettem föl Mészáros Andrással, a pozsonyi Comenius Egyetem nyugalmazott filozófus-professzorával, az MTA külső tagjával. Jó olvasást kívánok!

Ipolyvisk, 2024. június 23.

---

¹ Ezekből egy külön kötet is született 2001-ben a Replika Könyvek sorozatban „Szex és forradalom” címmel.